

de som tillskrivits S i *Biographie ...* Angående de nio bidrag i JKA som attribuerats till S är samtliga osignerade. Det finns dock betydligt fler osignerade bidrag i JKA 1817–18 än de nio nämnda, och det är möjligt att S skrivit även några av dessa.

Redigerat (utgivet): Samlingar i bergsvetenskapen af E T S och C J Lidbeck. D 1–4. Sthlm 1806–12. ([1–3:] C Delén; [4:] H A Nordström). 8:o. [H 1–4, vilka utgör d 1, har tryckår 1806 medan titelbladet för d 1 anger 1807. H 10 (det sista i d 3) utkom 1812 medan d 4 (ett häfte) publicerades 1811. Huvuddelen av innehållet författades av S (under signaturen S–a) respektive C J L (signatur: L–k). Se även under *bidrag* ovan.] – Afhandlingar i fysik, kemi och mineralogi. Sthlm 1806–18. (H A Nordström). D 1–6. 8:o. [S medverkade som utgivare till d 4–6. Han skrev ej några bidrag i publikationen.] D 4. Utg af J Afzelius ... E T S, P Walmstedt. 1815. [4], 396 s. [S tillsammans med 12 andra utgivare.] D 5. Utg af J Afzelius ... E T S, P Walmstedt. 1818. [8], 646 s, [2] vikta pl-bl. [S tillsammans med 14 andra utgivare.] D 6. Utg af J Afzelius ... E T S, P Walmstedt. 1818. [6], 271 s, [1] vikt pl-bl. [S tillsammans med 14 andra utgivare.] – Jern-kontorets annaler. Årg 1(1817)–2(1818). Sthlm 1817–18. (H A Nordström). 8:o. [Årg 1, h 1 trycktes ursprungligen med ett titelblad som angav 1816 som årtal för årgångsbeteckningen. Detta byttes senare ut mot ett som angav 1817. Dessa bägge årgångar innehåller ett antal anonyma bidrag av S, oklart hur många. Se vidare under *bidrag* ovan. 2. uppl av årg 1 utkom 1831 och av årg 2 1830.]

Översatt: [C A] Vandermonde, [C L] Berthollet och [G] Monge, Herrar Vandermonde's, Berthollet's och Monge's Afhandling om jernet, betraktadt i dess olika tilstånd af tack-jern, smidigt jern och stål. Från fransyskan ---, Upsala 1796. (J F Edman). [4], 86 s. 8:o. [Med företal av S (opaginerad svit, s [3]–[4]).]

Källor o litt: Bouppteckn i Svea Hovrätt, Adelns boupptecknar EIXb:225, RA.

L Beck, Die Geschichte des Eisens in technischer und kulturgeschichtlicher Beziehung, 4 (1899); Bergskoll; Jac Berzelius bref, ed H G Söderbaum, 1–6, suppl. 1–3 (1912–61); Jac Berzelius självbiografiska anteckningar, ed H G Söderbaum (1901); *Biographie öfver framledne directuren ...* Eric Thom Swedenstierna (VAH 1825); B Boëthius, Gruvornas, hyttornas och hamrarnas folk (1951); dens o Å Kromnow, Jernkontorets historia, 3:1 (1955); Brev / Johan Gottlieb Gahn, ed J Trofast, 1–2 (1991–94); Brevväxlingen mellan herr professoren Jac Berzelius och hans excellens H G Trolle Wachtmeister, ed J Trofast, 1–3 (1998–2002); Brevväxlingen mellan Jöns Jacob Berzelius och Carl Palmstedt, ed J Trofast, 1–3 (1979–83); S E Bring, Trollhätte kanals historia till 1844 (1911); H Carlborg, Kohlswa järnverk (1924); C M Carlander, 3 (1904); Å Davidsson, Kata-

log över Westinska handskriftssamlingen i Uppsala universitetsbibliotek (1989); The European journals of William Maclure, ed J S Doskey (1988); C Evans o G Rydén, Tankar om teknik, den svenska järnhandlingen och den brittiska industrialiseringen (Med hammare och fackla, 39, 2006); A Garfvé, Fellingsbro sockens historia, 2 uppl (1926); O Gertz, Kungl Fysiografiska sällskapet i Lund 1772–1940 (1940); Gyllene äpplen: svensk idéhistorisk läsebok, 2, ed G Broberg (1991); G Hahr, Åkers styckebruk (1959); J F L Hausmann, Reise durch Skandinavien: in den Jahren 1806 und 1807 (1811–18); E F Heckscher, Svenskt arbete och liv (1941); dens, Sveriges ekonomiska historia, 2:1 (1949); B Helmfrid, Holmenöden under fyra sekler (1954); T Jakobsson, Om Åkers styckebruk och kanontillverkning därstädes (Förenings Armémusei vänner meddelanden, 6, 1943); Jernkontorets annaler 1817–1917: minnesskrift, 1 (1917); Å Kromnow, Övermasmästareämbetet under 1700-talet (1751–1805) (1939); S Lindroth, Kungl Svenska Vetenskapsakademiens historia 1739–1818, 2 (1967); dens, Svensk lärdomshistoria: gustavianska tiden (1981); E Norin, The institute of mineralogy and geology (Acta Universitatis Upsaliensis, Skrifter rörande Uppsala universitet, C 3, 1962); S Rydberg, Svenska studieresor till England under frihetstiden (1951); G Rydén, Ankomsten av det moderna (Jordpäron: svensk ekonomihistorisk läsebok, 2011); C Sahlin, Svenskt stål före de stora götstålprocessernas införande: historiska anteckningar (1931); dens, Valsverk inom den svenska metallurgiska industrien intill början av 1870-talet: historiska anteckningar (1934); SBL, N F, 10 (1907); H Sjögren, Mineralogiska afdelningen (Naturhistoriska riksmuseets historia: dess uppkomst och utveckling, 1916); Sveriges första kupolugn (Blad för bergshandlingens vänner [1910:] inom Örebro län, 1910–12); H G Söderbaum, Jac Berzelius: levnadsteckning, 1–3 (1929–31); T Thomson, Travels in Sweden during the autumn of 1812 (1813); C H Tillhagen, Järnet och människorna: verklighet och vidskepelse (1981); J Trofast, Excellensen och Berzelius: Hans Gabriel Trolle-Wachtmeisters kemiska verksamhet (1988); H G Trolle-Wachtmeister, Anteckningar och minnen, ed E Tegnér, 1–2 (1889); UUM; M E Weeks, Discovery of the elements, 7 uppl (1968); W Wilson, The history of mineral collecting 1530–1799 (1994).

Jörgen Langhof

1 **Swederus, Magnus**, f 25 nov 1748 (Skultuna AI:4, s 107) i Sthlm, trol i Hedv El (saknas i fb), d 19 mars 1836 i Uppsala. Föräldrar: kyrkoherden Magnus Georg S o Anna Maria Christiernin. Elev vid triavialskolan i Västerås 60, vid gymnasiet där

MAGNUS SWEDERUS
Målning av E Martin (?)
SPA

65, inskr vid UU 1 mars 68, anställd i C C Gjørwells (bd 17) bokhandel 69, bokhandlare i Uppsala 14 dec 71 (bekräftat av Kanslikoll 18 maj 73), inrättade läsecirkel för utländska tidn:ar där 73, utgav ett flertal tidn:ar o tidskr 73–86, borgare i Uppsala 74, inrättade lånbibl där 74, företog resor i Europa periodvis 74–87, öppnade bokhandelsfilial i Sthlm 77, i Åbo 79, akademi-bokhandlare i Uppsala 80–omkr 90, drev lånebibl i Sthlm 84–89, prästv 16 jan 89, domkyrkosyssloman i Västerås 27 maj 90, pastorex 06, tjänstgörande präst vid Västerås vargeringsbataljon 08, fältprost 19 okt 09–22 febr 15.

G 1) 25 nov 1779 i Uppsala m Catharina Elisabeth Edström, f 4 sept 1764 där, d 12 nov 1783 där, dotter till stadsnotarien Pehr E o Christina Holm; 2) 30 jan 1786 i Solna, Sth, m Hedvig Juliana Hellstedt, f 26 mars 1753 i Sthlm, Ridd, d 26 aug 1829 i Sigtuna, dotter till fiolmakaren Peter H o Brita Christina Ferngren.

S var under 1770- och 80-talen en betydande aktör på den svenska bokmarknaden

som han från sin ursprungliga position som bokhandlare utvecklade med en rad nya verksamhetsgrenar. Tolv år gammal lämnade han prästgården i Skultuna, där han tillsammans med sina fem bröder hade undervisats av en informator, för att skrivas in i tredje klassen vid trivialskolan i Västerås. Om sin barndom och skolgång, om hårdhänt kamratuppföstran och om originella lärare berättar han själv med roande uppriktighet i Biografiska småsaker til minnes för efterlefwande (1831–32).

De vid UU inledda studierna avbröts redan efter ett år då S 1769 anställdes av Carl Christoffer Gjørwell för att hjälpa till med utrikeskorrespondens i dennes nyöppnade boklåda vid Riddartorget i Stockholm. S skriver att han på försök antagit "et anbud i commercial-wäg" och att han då funnit sig "hogfällas däråt, slutligen omfatta detta yrke". När Gjørwells bokhandel 1771 gick i konkurs blev S tvungen att finna sin egen väg. Försöket att samma år etablera sig som bokhandlare mötte hårt motstånd när han ansökte hos konsistoriet om att bli akademisk bokhandlare i Uppsala, en titel som redan innehades av en bokhandlare Steinert. Gammal och sjuklig kunde Steinert inte svara mot universitetets krav, men då han protesterade stödde det akademiska konsistoriet honom och S fick avslag. S kunde dock genom att bli borgare i Uppsala ansöka om att bli stadens bokhandlare vilket beviljades av magistraten.

Motståndet mot S fortsatte. När Steinert återigen klagade skickade universitetets kansler ärendet vidare till Kanslikollegium, den myndighet som övervakade rikets bokmarknad. Där fann man inget hinder för S att etablera sig som stadens bokhandlare. Steinert hade nämligen aldrig tilldelats något exklusivt privilegium. Därmed blev S stadens privilegierade bokhandlare. S svor sin borgared 1774.

Kapital hade S inget, men böcker hade han kunnat plocka åt sig ur Lars Salvius (bd 31) restlager. "Jag hade troligen den största svenska boksamling i riket och de förmånligaste utsigter för tilkommande tider", menar den åldrade S i sina memoarer. Bristen på kapital avhjälpste snart S, bl a genom att ropa in silver på en auktion där han fick några månaders kredit. Därigenom ägde

han ett räntefritt kapital som han kunde utnyttja till att förkovra sig genom utrikes resor. I pressen kungjorde S att han inför sin resa mottog rekvisitioner på utländsk litteratur. Dessutom lyckades han erhålla kredit hos handelshuset Bohman, Hassel & Görges. Sålunda stadd vid kassa kunde S 1774 ge sig av.

S:s första mål var Leipzigs bokmessa, där affärerna gick utmärkt och som förste svenske bokhandlare på plats fick han stor uppmärksamhet. Resan gick vidare till Holland och Frankrike. Om kontakterna i dessa länder har han inget att förtälja men desto mera skriver han om den engelska bokmarknaden. Efter överfarten från Calais till Dover gick resan direkt till London "där en helt ny werld öppnades".

Den engelska bokhandeln skilde sig från både den svenska och den tyska. Engelsmännen gav gärna kredit och snålade inte med rabatter – men de handlade enbart med inhemska böcker. Efter hemkomsten blev S en initierad introduktör av engelsk litteratur och upprättade en särskild katalog för sina engelskspråkiga böcker. Han förlade också en antologi kallad *English Miscellanies, from the best and most renowned Authors* (1774–80) som marknadsfördes som lämplig för språkundervisning.

Resorna gav S nya idéer och han startade sidoverksamheter. Redan 1773 hade han annonserat i sin egen tidning, *Tidningar utgifne i Upsala*, om en s k journalcirkel. Följande år kunde han stå till tjänst med att låna ut böcker mot avgift; Uppsala hade fått sitt första kommersiella lånbibliotek. 1777 erhöll S kungligt privilegium på bokhandel i Stockholm. Han titulerades då akademisk bokhandlare i såväl Uppsala som Åbo. På kort tid hade S, som även sålde böcker på marknaderna i Karlstad, Västerås och Örebro, därmed etablerat ett bokhandelsimperium.

1784 gav S stockholmarna tillgång till ett nytt lånbibliotek. Han var då försedd med tillstånd från Kanslikollegium. Han hade även offentliggjort lånereglerna i sin egen *Tidningar för svenska bokhandeln* och infört annonser om öppnandet i dagspressen. Vid starten fanns 2 602 volymer till låns och utbudet kännetecknades av stor bredd. De listor på abonnenter som S lät publicera

separat och i annonser i *Stockholmsposten* 1785–86 visar att lånbiblioteket engagerade ett brett spektrum av stadens befolkning, från drottning Sofia Magdalena och hertig Karl till några enstaka hantverkare, men med en klar övervikt för män ur den civila förvaltningen. Elva procent av de 286 namngivna abonnenterna var kvinnor.

S startade ett flertal periodiska skrifter. *Tidningar utgifne i Upsala* utkom en gång i veckan 1773–79. När utgivningen upphörde på grund av sjunkande avsättning ställde sig S bakom Uppsala ärke-stifts tidning som han drev fram till april 1785. Ett tredje projekt, *Lärda tidningar ifrån Upsala*, pågick 1785–86 och blev hans sista bidrag till den uppsaliensiska tidningsfloran. *Stockholms magazin* (1780–81) var en månatlig publikation med varierat innehåll: "historiska afhandlingar och documenter, utdrager af rese-beskrifningar samt recentioner af böcker, och bref om lärda saker". I den kortlivade *Tidningar för svenska bokhandeln* (1784) erbjöd S bokhandlare att införa sina bokannonser. Inte heller detta projekt rönt någon framgång. De kvinnliga läsarna nådde S med den arkivis utgivna samlingen *Lecture för fruntimmer* 1–2 (1783–87).

Samtidigt som S försökte etablera sig som bokhandlare i Uppsala var han verksam som förläggare. Redan 1773 förlade han Pehr Högströms (bd 19) *Christelige be- tragtelse* och Tretton volymer *Homiletiska försök* utkom 1778–91. En större publik kunde lockas av den samling anekdoter om Fredrik den store som utkom 1786–87. De två första volymerna, av inalles sex, hade S själv översatt. Bland S:s mer omfattande förlagsprodukter kan nämnas några biografiska verk, *Försök til et biographiskt lexicon öfver namnkunnige och lärde svenske män* (1778–87), författat av Georg Gezelius (bd 17) i fyra band och *Försök til et biographiskt lexicon öfver lärde och namnkunnige utländske män* (1782–86) i tre volymer. En originell förlagsprodukt, som S sökte privilegium för 1784, riktades till de yngsta. Det var ett kortspel som på ett nöjsamt sätt skulle lära ut både alfabetet och tyska ord till barn. En baktanke med denna produkt var att S skulle utnyttja korten som bytesobjekt vid import av böcker.

S gifte sig 1779 med den 15-åriga Catharina Elisabeth Edström, som efter att ha fött tre barn dog blott nittonårig i barnsäng. Till sin översättning från danskan av Nils Edinger Balles Tröst wid wänners död ... (1784) fogade S en berättelse om sitt eget sorgearbete i lantlig ensamhet. Men två år senare gifte han sig med Hedvig Juliana Hellstedt, bara en knapp månad efter att han första gången sett henne stiga in i bokhandeln. I det nya äktenskapet föddes fem barn.

1788 blev ett avgörande år för S. Han hade satsat på att skaffa sig kontroll över flera led av bokmarknaden samtidigt som han ville erbjuda ett allsidigt utbud av böcker till salu och till låns. I både brev och annonser gav han uttryck för djup bitterhet över uteblivet intresse från den läsande allmänheten. Av alla hans böcker var det enbart romaner och liknande som lockade kunder. De vetenskapliga böckerna rönt föga uppskattning och tidningarna gick inte att hålla vid liv när prenumeranterna svek. Det blev allt svårare för honom att få affärerna att gå runt.

Boktryckerisocieteten ville se ett totalförbud mot utlåning av svenska böcker. Just utlåningen, menade boktryckarna, var orsaken till den dåliga avsäntningen för svenska böcker. Uppkallad till Kanslikollegium blev S tillhållen att inte mera erbjuda inhemska böcker till låns. Samtidigt utkämpades en strid inför öppen ridå mellan S och bokhandlarkollegan Johan Christopher Holmberg (bd 19) gällande rättigheterna till översättningen av den bästsäljande levnadsbeskrivningen Des Friedrich Freyherrn von der Trenck merkwürdige Lebensgeschichte. Holmberg vann, trots att S hade följt regelverket och i pressen offentliggjort att hans översättning var påbörjad så att ingen annan skulle göra sig förspild möda.

Ytterligare motigheter väntade. Även denna gång var Boktryckerisocieteten pådrivande. S, som inte i likhet med kollegan Holmberg var tryckare, hade av Elsa Fougt (bd 16, s 400) fått låna både en tryckpress och arbetare från kungliga tryckeriet. Pressen hade transporterats till S:s lantställe Starrmossen, där tryckningen påbörjades av ett latinskt sammandrag av Charles de Geers Mémoires pour servir à l'histoire

des insectes. S ville själv ha uppsikt över arbetet, något som stred mot reglerna. Societeten, som fungerade som ett skrå, reagerade blixtnabbt. Särskilt känsligt var det att kungliga tryckeriet, vars uppgift var att sköta rikets officiella tryck, mitt under pågående krig med Ryssland och Danmark lät en av sina pressar försvinna utanför myndigheternas horisont.

S gav nu upp. Han hade stött på alltför många hinder. Framför allt hade han fått erfara hur viktigt det var att ha kontroll över hela produktionsprocessen. Utan tryckeri blev han mer sårbar än de kolleger, i synnerhet Holmberg, som hade eget tryckeri. S:s ambition att måna om hög kvalitet och erbjuda ett rikt urval av svenska och utländska titlar inom både vetenskaplig, religiös och underhållande litteratur hade heller inte gett önskat ekonomiskt utbyte. Då hjälpte det inte att hans kunder kom ur de allra högsta kretsarna.

S avvecklade därför rörelsen och sade upp sitt burskap i Uppsala. Boklådan övertogs av Lars Gustaf Berglund, sedermera S:s svärson. Stockholms lånbibliotek med sina 6 000 volymer försökte S förgäves att sälja. 1790 upphörde bokhandeln i Stockholm. Vid fyrtio års ålder gick han i sina fäders spår och prästvigdes för att närmast bli huspredikant hos riksrådet greve Fredrik Ulrik von Rosen (bd 30). Samma år lyckades han få tjänsten som domkyrkosysselman i Västerås stift. Där blev han kvar till 1808. Han hade då undergått pastoraalexamen och kunde få fullmakt som fältprost.

Ändå höll S sig inte helt borta från bokmarknaden. Han författade Fransyskt och swenskt samt swenskt och fransyskt handlexicon (1800–01) och gjorde i början av 1800-talet även ett sista försök att återta en position på bokmarknaden. Han stod beredd att efterträda Johan Fredrik Edman som akademins boktryckare. Men affären stoppades av dennes mor som visade sig ovillig att sälja det tryckeri som hon ärvt efter sin avlidne man.

1814 uppmanades S att begära avsked från sin tjänst som fältprost, vilket han tog som en förolämpning, men efter övertalning och en rundligt tilltagen pension antog S förslaget och kunde efter avskedet snart konstatera att livet faktiskt blev ange-

nämare. Han flyttade till Sigtuna där han förvärvade en gård och engagerades i stadens församling. Sina sista år tillbringade S i Uppsala där han dog 88-årig som stiftets nestor. Han begravdes vid Helga Trefaldighetskyrkan i samma grav som sina båda hustrur. Gravstenen står där än idag (2016), den enda som finns kvar på den forna kyrkogården.

Brev från S i KB, RA o UUB (bl a till P F Aurivillius o J H Schröder), samt enstaka även i Åkers bruksarkiv.

Tryckta arbeten (egna verk): Försök til et biographiskt lexicon öfver lärde och namnkunnige utländske män. Sthlm, Upsala och Åbo: Swederus, 1782–86. D 1–3. ([8], 490, [2] + [8], 508 + [6], 412 s). 8:o. [Anon. Enligt prospekt för arbetet har det utarbetats av S med biträde av flera icke namngivna personer.] – Natten emellan den 18 och 19 november 1783. Se N E Balle, Tröst wid wänners död (1784; under *översatt* nedan). – Jesu kyrka på jorden, til dess grund, bestånd och insegel; christelig predikan på XIII:de söndagen eft. trinitatis, hållen för Westerås domkyrko-församling och stiftets då församlade prästerskap. Sthlm 1797. (A Zetterberg). 36 s. 8:o. [Predikan hölls i samband med prästmötet i Västerås stift 1794.] – Fransyskt och svenskt samt swenskt och fransyskt hand-lexicon. Upsala: Kongl. Acad. bokhandeln, 1800[–01]. [6], 360, [2], 146 s. 8:o. [Pseudonym: S–s (enligt förordet). Den första pagineringssviten innehåller den fransk-svenska ordboken och är tryckt 1800 av H A Nordström (Stockholm) medan den andra sviten består av den svensk-franska motsvarigheten, tryckt 1801 av J F Edman (Upsala), enligt kolofon i respektive svit. Förordet är daterat 2 mars 1801.] – Tal, då krigs-commissarien hos Kongl. Maj:t, herr Georg Swederus, i Carlstads dom-kyrka den 17 januarii 1805 jordfästades. Westerås 1805. (P Kraft). 60 s. 8:o. [Innehåller S:s likpredikan (s 3[–]20), en gravdikt av N Spak (s 23–26) samt G S:s personalier (s 28–59).] – En god lärares härliga lön; beskrifven uti rectorats-predikan i Westerås domkyrka, den 17 oct. 1805. Upsala 1805. (J F Edman). 22 s. 8:o. [Omtryckt i: Predikningar öfver några den svenska kyrkans högmässa texter ... Sednare afdelningen, 1831, s [467]–479.] – Om prästwal genom lottning. P. M. under herrar fullmäktiges af högwördiga präste-ståndet wistande wid urtima riksdagen i Örebro, år 1812. Westerås 1812. (P Kraft). 15 s. 8:o. [Anon.] – Prof-predikan för Ulricæ Eleonoræ församling i Stockholm. II sönd. efter XIII:de dagen d. 19 januarii 1812. Westerås 1812. (P Kraft). 24 s. 8:o. [Omtryckt med titeln: Andra sönd. e. trett. jul. Profpredikan i Ulricæ Eleonoræ kyrka i Stockholm. 1812 (Predikningar öfver några den svenska kyrkans högmässa texter ... [Förre af-

delningen], 1831, s [187]–202.)] – Predikningar öfver några den svenska kyrkans högmässotexter samt tal vid åtskilliga embets-förrättningar jemte smärre skrifter i blandade ämnen af en åtti-årig arbetare i wingården. [1:] Sthlm (Norstedt); Upsala [2:] (Em Bruzelius), 1831. 2 avdelningar. ([12], 440 s + [9] s, s 392–576, [2] pl-bl). 8:o. [Förordet undertecknat Swederus. Förtitel: Skrifter af åttio-årige arbetaren i wingården. Den första avdelningen saknar avdelningsbeteckning, den senare har beteckningen ”sednare afdelningen”. Den senare avdelningen saknar helt titel Predikningar ... och har i stället följande titel: Skrifter uti åtskilliga ämnen. Af en åtti-årig arbetare i wingården. S [545]–576 utgörs av det första, onummerade stycket av Biografiska små-saker til minnes för efterlefwande.] – Biografiska småsaker til minnes för efterlefwande. Upsala 1832. (E Bruzelius). Stycke 2. (47, [1] s). 8:o. [Det första stycket ingår i Predikningar öfver några den svenska kyrkans högmässa texter ... Sednare afdelningen, s [545]–576. Enligt Swedish imprints 1731–1833, vol 46, s 143 (post nr 46:474) har det troligen aldrig funnits något särtryck av det första stycket av Biografiska småsaker ... utan det andra stycket har antingen sålts separat eller tillsammans med S:s Predikningar ... (1831). På s 2 finns en förteckning med rättelser till de bägge delarna av Predikningar ...] – [Omslag:] En julpredikan i Norrsunda kyrka 1789. Hämtad ur Swederus, Magnus, Predikningar öfver några av den svenska kyrkans predikotexter, Upsala 1831 av Sten Eklund. Rosersberg: Norrsunda fornminnes- och hembygdsförening, [1984]. 20, [3] bl. Fol. (Norrsunda fornminnes- och hembygdsförening, [1984]). [Predikan återges på bl 8–20. Den har tidigare tryckts som Juledagen i Norrsunda kyrka af Upsala Stift. 1789 i: Predikningar öfver några den svenska kyrkans högmässa texter ... [Förre afdelningen], 1831, s [91]–108.] – Utöver S:s egna verk enligt ovan publicerade han under sin tid som bokhandlare och förläggare också ett stort antal kataloger, prospekt m m av olika slag från år 1771 till 1788. I LIBRIS finns våren 2016 poster på ett 60-tal skrifter av sådant slag. Däribland kan nämnas två omfattande kataloger över S:s lånbibliotek: M. Swederi lån-bibliothek öppnadt den 1 december 1784 (Sthlm [1784]–87; 7 häften, 186 s, c:a 3 600 poster) och Catalog öfver Stockholms lån-bibliothek, inrättadt MDCCCLXXXIV af Magnus Swederus (Sthlm 1788, 156 s).

Tryckta arbeten (bidrag): I Homiletiska försök, vol 11, Sthlm 1789, s 371–388 återges S:s predikan Anledning till predikan öfver högmässa-texten, Ps. 103:2. – Eventuella andra bidrag av S har ej efterforsrats.

Redigerat (utgivet): Tidningar utgifne i Upsala. Årg. 1–7. Upsala 1773–79. (J Edman). [Årg 5: Sthlm (A J Nordström). Med titelbladet till den sista årgången följde även ett Avertissement daterat Upsala den 27

dec 1779 och undertecknat M. Swederus i vilket han kungör nedläggningen av tidskriften. Övriga årgångar är anonymt utgivna.] – S Bælter, Samling af [2: utvalda] heliga tal, hållna öfver åtskilliga evangeliska texter. [3: Med Kongl. Maj:ts allernådigste privilegio.] Sthlm [3: Sthlm, Upsala och Åbo]: M Swederus, 1774–78. 3 bd. ([6], 566 + [6], 554 + [2], 520, [38] s). 8:o. [Delbeteckningar: Första och andra bandet respektive ”Tredje och sidste bandet”. Av S:s företal till första bandet (daterat Upsala den 8 sept 1774) framgår att han sammanställt volymerna och gjort urvalet av predikningar.] – Stockholms magazin för ... Innehållande historiska afhandlingar och documenter, utdrager af rese-beskrifningar samt recentioner af böcker, och bref om lärda saker. Utg af M S. Bd 1 (1780)–3(1781). Sthlm, Upsala & Åbo: Swederus, 1780–81. 8:o. – Upsala ärkestifts tidning. N:o 1(1780)–75(1784). Upsala: Swederi bokhandel, 1780–85. 8:o. – Matrikel öfver Upsala ärke-stifts presterskap och skolbetjening. MDCCLXXXII. Upsala: M Swederus, 1782. [4], 87, [1] s. 8:o. [Förordet undertecknat Swederus.] – Matrikel öfver närvarande studerande vid kongl. acad. i Upsala vår-termen MDCCLXXXII. Upsala: M Swederus, 1782. 45 s. 12:o. [Anonymt sammanställt av S enligt hans egen verkförteckning i Biografiska små-saker ... (1831), s 573.] – Acta medicorum Svecicorum, seu Sylloge observatt. et casuum rariorum in variis medic. partibus, præsertim in historia naturali, praxi medica et chirurgia. Tomus I. Cum XIX tabb. æneis. Upsaliæ, Holmiæ, & Åboæ: Impens. M Swederi, 1783. xvi, 288, 16 s, s 305–484, [2] s, xix pl-bl (vikta). [Förtitel: Acta medic. Svec. Tom. I. Anonymt redigerad av S. Innehåller bidrag (huvudsakligen omtryckta avhandlingar) av nio forskare, däribland C P Thunberg och C von Linné d y. Några ytterligare volymer utkom ej. Utkom även i en annan och troligen preliminär emission: Acta medicorum svecicorum. Tomus primus. Cum figuris ære incis. Holmiæ typis Petri Hesselberg, 1783. [1], 288, 16 s, s 305–484. Denna emission saknar inledning, innehållsförteckning, errataförteckning och planscher.] – Lecture för fruntimmer. Bd 1. Sthlm: M Swederus, 1783[–87]. 12:o. [Anonymt utgiven av S. Utkom i två häften. Några ytterligare årgångar utgavs ej i. I ett advertisement för publikationen, daterat 28 dec 1782, gavs det titeln Fruntimmers lecture.] – Tidningar för svenska bokhandeln. Sthlm 1784. (Kongl tr). 184 s. 8:o. [Förordet Til bok älskare (2 s) daterat Stockholm d. 28 febr 1784, Swederus. Utkom i 45 nr, numrerade 1/2–46, daterade 28 febr–18 dec.] – Lärda tidningar ifrån Upsala. Upsala 1785–86. (J Edman). 406 s. 8:o. [Enligt M B Swederus, Boklådorna i Uppsala 1616–1907 (1907), utgiven av S. Utkom i 50 nr, varav nr 1–23 utgavs i januari–juni 1785 och nr 24–50 i juni–december 1786.]

Översatt: N E Balle, Tröst wid wänners död. Uti fyra predikningar hållne för kongl. danska hof-

wet. Öfversättning jemte bilagor af öfwersättaren. Sthlm: Swederus, 1784. [4], xxxviii, 114 s. 8:o. [Anonymt översatt och med anonyma bidrag av S. S:s texter utgörs av Natten emellan d. 18 och 19 novbr. [=november] 1783 (s [i]–xii) samt Den tjugonde femte november 1783 (s [xiii]–xxxviii). Dessa texter är omtryckta i: Predikningar öfver några den svenska kyrkans högmässa texter ... Sednare afdelningen, 1831, s [389]–398 respektive [399]–416.] – C G Selle, Berättelse om konung Fredrich den andres sista sjukdom och död af hr C.G. Selle. Sthlm: Kgl. akademiska bokhandeln, 1786. 28 s. 12:o. [Tryckt som de avslutande arken av den första samlingen av F H Unger, Anecdoter om konung Fredrich den andre (1786), med egen paginering och titelblad. Sannolikt översatt av S.] – [F H Unger,] Anecdoter om konung Fredrich den andre. Öfversättning. Sthlm: [1:] Hos Swederus, 1786; [2–6:] Ut Kgl. akademiska bokhandeln, 1787. Samling [1]–6. ([4], xii s, s [5]–92, 28 s, [1] pl-bl + 108 + 118 + 120 + 72 + 168 s). [Översatt och delvis bearbetad av S. Enligt förordet till samling 3 (undertecknat Swederus) gav han en annan, icke namngiven person i uppdrag att översätta samling 3 och 4 då han själv hade fått förhinder orsakade av en utlandsresa. I den första samlingen ingår även med egen paginering C G Selle, Berättelse om konung Fredrich den andres sista sjukdom och död.]

Källor o litt: Biographica 99 a; Kanslikoll:s arkiv A II a:115 o 117 samt E XIII:10 o 15, allt i RA. UU:s arkiv A:137, 140, 141 o AI:203 samt Hs-saml U 229 t, allt i UUB. Uppsala rådhusrätt o magistrat F II A:27 (bouppteckn efter Carin Lisen Edström 21 april 1784); Uppsala domk:förs F b:1 (1777–1829), allt i ULA. Sthlms domkapitel A I:142, SSA.

M Björkman, Läsarnas nöje: kommersiella länbibliotek i Stockholm 1783–1809, 1992; dens, Om länbibliotekarier i allmänhet och M S i synnerhet (Hand och penna: sju essäer om yrken på 1700-talet, ed Carin Bergström, 1992); I Bonnier o A Hånell, Anteckningar om svenska bokhandlare intill år 1935, 2 (1935); S E Bring, Boktryckerierna i Uppsala, 2, 1701–1810 (1964); K W Herdin, Den gamla graven vid Bondkyrkan i Uppsala (UFT, bd 43, 1929–33); L Lindholm, Carl Christoffer Gjörwell, (SBL 17, 1967–69); Lundstedt; B Peterson, Bokcentrum och kulturperiferi: svenska förlag på tyska bokmässor till 1800-talets mitt (Studier i modern historia tillägnade Jarl Torbacke den 18 augusti 1990, 1990); SBL, N F, 10 (1907); H Schück, Den svenska förlagsbokhandelns historia, 2 (1923); M B Swederus, Boklådorna i Uppsala 1616–1907 (1907); UUM 1750–1800 (1925–46); A Wiberg, Från upplysnings-tiden: spridda undervisningshistoriska studier (ÅSU 81, 1950); Västerås hm; Å Åberg, Västerås mellan Kellgren o Onkel Adam (1987).

Margareta Björkman